

Volgens Klaas de Vries heeft de Orde te weinig greep op de kwaliteit en integriteit van de advocaat. ‘Wie niet door collega’s of concurrenten erbij gelapt wordt en verraden bij de deken, doet het goed’: een toezichtstelsel uit de middeleeuwen. En de Orde verzet zich ten onrechte tegen erkenning van het algemeen belang als kernwaarde.

Toezicht uit de middeleeuwen¹

Kwaliteitsborging door de Orde

.....
Klaas de Vries²

Lid Eerste Kamerfractie PvdA
.....

De aanleiding om mij uit te nodigen is ongetwijfeld gelegen in een motie die ik enkele jaren geleden in de Tweede Kamer heb ingediend. Bij de behandeling van een rapport van de WRR over de toekomst van de rechtsstaat, viel mij op dat daarin met geen woord werd gerept over de advocatuur. Dat leek mij een behoorlijke lacune. De motie om daaraan alsnog een studie te wijden was als een vuurpijl die schitterend naar boven vloog.³ Na

.....
1 Deze tekst is een licht bewerkte versie van de toespraak die Klaas de Vries hield op het symposium ‘Toekomst kwaliteitsstelsel advocatuur’, georganiseerd door de Raad voor Rechtsbijstand Amsterdam op 10 december 2008.

2 Om misverstand te voorkomen: ik spreek hier vandaag namens niemand dan mijzelf.

3 Dat mijn motie zoveel aandacht kreeg, heeft alles te maken met het feit dat de Orde op fundamentele veranderingen *binnen* de advocatuur – zoals de internationalisering en het ontstaan van zeer grote en machtige kantoren – in de afgelopen decennia nauwelijks grip heeft gekregen.

het rapport-Van Wijmen was de glans er al wat af. De reactie van de Orde en de inschikkelijke houding van het departement zorgden voor een sissend einde. Maar vandaag mag ik toch als buitenstaander enkele opmerkingen maken over de kwaliteit in de advocatuur.

De kwaliteit van de advocatuur is volgens de Orde van Advocaten heel goed. Het is volgens de Orde ook heel onterecht dat veel mensen dat niet geloven. Natuurlijk gaat er af en toe weleens iets mis, maar daar wordt tegen opgetreden. Desondanks toch enkele opmerkingen.

Gesloten systeem

De advocatuur is georganiseerd in een publiekrechtelijke beroepsorganisatie. Dat was meer dan vijftig jaar geleden een goed idee en dat zou het nog steeds kunnen zijn. Maar het lijkt of de eisen die redelijkerwijs aan een publiekrechtelijke organisatie kunnen worden gesteld, maar moeizaam vat krijgen op de advocatuur.

Ik ben enkele jaren voorzitter van de SER geweest, die toezicht hield op het functioneren van de publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie. In vergelijking daarmee is de publiekrechtelijke beroeps-

organisatie toch een privaatrechtelijke vereniging in een publiekrechtelijk jasje.

De Orde werkt in de praktijk als een gesloten systeem. Zij maakt haar eigen verordeningen en houdt toezicht op zichzelf. Zelfs in het bedrijfschap voor vee en vlees keuren de slagers niet hun eigen vlees. Er is op de advocatuur – behalve op enkele onderdelen – geen extern toezicht. Dat is niet van deze tijd, nu elk belangrijk gebied van maatschappelijke activiteit een onafhankelijke toezichthouder kent. Daarnaast is de orde belangenbehartiger van de advocaten. De achterban is over de wijze waarop die rol vervuld wordt natuurlijk nooit tevreden en houdt de afgevaardigden en bestuurders onder druk. Elke vernieuwing is een bedreiging. Dat leidt naar buiten tot een ferme, behoudende en protectionistische opstelling. De krampachtigheid van de Orde over de rechtsbijstandverzekeraars is daarvan een goed voorbeeld.

De minister van Justitie kan ten opzichte van de advocatuur geen ferme rol spelen, evenmin als ten opzichte van de rechterlijke macht. De beroepsgroep zit hem te na op de lip en vormt een ijzeren ring van belangenbehartigers. Het

Klaas de Vries

Foto: Jeann van Ijngem

bestaande repressief toezicht op de verordeningen is voor de minister al lastig genoeg. De Orde is immers een zeer gevoelig en – waar nodig – luidruchtig lichaam, dat zijn integriteit bewaakt als een dame uit het victoriaanse tijdperk haar kuisheid.

Orde had inzicht Spong moeten bespoedigen

De advocatuur leidt uit het feit dat zij publiekrechtelijk georganiseerd is, kennelijk niet af dat zij zich ook aan publieke normen gebonden moet weten. Het is ter illustratie toch wel heel opmerkelijk dat de Orde zich verzet tegen de erkenning van het algemeen belang als een van de kernwaarden van de advocatuur.

Kortgeleden verklaarde een deken tegenover *de Volkskrant* niet goed te weten

wat hij aan moest met een geval waarin een advocaat van zijn cliënt had vernomen dat deze van plan was een misdaad te gaan plegen. Dat lijkt sprekend op een voorbeeld dat ik in 1997 in een toespraak voor de jaarvergadering van de Orde gebruikte. Dat betrof toen Gerard Spong, die in een televisieprogramma verklaarde dat hij niemand zou waarschuwen als hij wist dat een cliënt van hem van plan was in een zaal een bom tot ontploffing te brengen. Oké, zijn eigen moeder zou hij waarschijnlijk aanraden niet naar die bijeenkomst te gaan. Spong is, blijkens een bericht in de nieuwsbrief *Orde van de dag* van 7 juni 2007 – dus meer dan tien jaar later – op deze opvatting teruggekomen, ‘via voortschrijdend inzicht, geheel op eigen kracht bereikt’. Dat is ontroerend mooi. Minder mooi is dat de

Zelfs in het bedrijfschap voor vee en vlees keuren de slagers niet hun eigen vlees

Orde hem daar kennelijk niet bij heeft geholpen. Het was toch opmerkelijk genoeg dat iemand die publiekrechtelijk georganiseerd is, zoiets kon verklaren zonder gecorrigeerd te worden. Maar goed, vertrouwensrelatie en verschoningsrecht, u kent het wel: essentieel voor het vertrouwen in de advocatuur.

Zwak gezag Ordeleiding

De gezagspositie van de leiding van de Orde ten opzichte van een belangrijk deel van de leden is uitgesproken zwak. De deken moet werven om steun voor zijn beleid, alles moet gedragen worden door vakgenoten, collega's en concurrenten. De Orde werkt horizontaal en brandt zich niet aan voorschriften die wellicht wenselijk zijn maar die intern op te veel weerstand moeten rekenen. Ik las zelfs dat grote kantoren zich niet aan sommige beroepsregels houden, zoals met betrekking tot Chinese muren, en dat de Orde dat laat gebeuren. Zij regelen hun eigen zaken en hoe ze dat doen onttrekt zich grotendeels aan de waarneming en beïnvloeding door de Orde. Zolang er geen Enron-achtige schandalen optreden, zal dit wel zo blijven. Het notariaat had aan minder genoeg om te beginnen orde op zaken te stellen.

Modernisering op een koopje

Dit betekent gelukkig niet dat er geen beweging is. Vorig jaar heeft de Orde een aantal vernieuwingen doorgevoerd, zoals de openbaarheid van vergaderingen van het College van afgevaardigden, het opstellen van een beleidsplan en het introduceren van de Raad van Advies. Allemaal heel goed.

Inmiddels is het tweede beleidsplan verschenen bij de begroting voor 2009.

Het leest als een inventarisatie van achterstallig onderhoud. Met grote omzichtigheid wordt een reeks van noodzakelijke veranderingen opgediend. Als die metterdaad ook allemaal worden uitgevoerd, is dat goed nieuws, zeker voor een sector waar innovatie een verdacht begrip was. Maar het is de vraag of het genoeg is en of de modernisering hard genoeg gaat. Gelet op de beperkte bedragen die voor nieuwe prioriteiten worden uitgetrokken, is dat zeer onzeker.

Landelijk deken Willem Bekkers is daarvoor ook bevreesd, want hij vraagt zich af of het beleid niet te ambitieus is. In het afgelopen jaar is volgens hem gebleken dat de vrijwillige bestuurders en het Bureau van de Orde tegen grenzen aanlopen. En de mogelijkheid om de grenzen te verleggen of op te rekken is kennelijk niet aanwezig. Dat ziet er dus somber uit.

Wie niet procedeert heeft geen verschoningsrecht

De beleidsnota klinkt bovendien opvallend defensief. Dat kan een gevolg zijn van een beroepsvaardigheid, omdat advocaten het verdedigen nu eenmaal in het bloed zit, maar het lijkt of de advocatuur zich miskend voelt. Er worden – zo lezen we – in de samenleving diskwalificaties van de advocatuur gesignaleerd die volgens de Orde onrecht doen aan de beroepsgroep. Erger nog, ze ondermijnen ook het vertrouwen in de rechtsstaat!

Een voorbeeld hiervan is volgens de beleidsnota de suggestie dat er reden is om te tornen aan de geheimhoudingsplicht van de advocaat zonder onderbouwing of concretisering van feiten en omstandigheden die dit zouden rechtvaardigen. Het vertrouwen in de advocatuur is als gevolg van ongefundeerde diskwalificaties in het geding, aldus de beleidsnota. Ik gaf op dit punt al een voorbeeld. De causaliteit zou weleens andersom kunnen liggen. Het ongenueanceerd claimen van een min of meer absolute geheimhoudingsplicht met bijbehorend verschoningsrecht wordt door weinigen nog begrepen. Dit geldt zeker voor rechtskundige adviseurs die zich advocaat mogen noemen, maar zelden of nooit een rechtszaal van binnen zien. Van Wijmen sprak romantisch over hen

die werken in de ‘shadow of the law’.

Mij dunkt dat de ongenueanceerde bescherming van juristen, die zich ooit hebben laten inschrijven als advocaat maar nooit meer een rechtszaal van binnen zien, echt moet worden aangepakt. Wie niet procedeert heeft geen verschoningsrecht. Het zou verstandig zijn het denken daar te starten. In de tussentijd zou de Orde misschien eens kunnen nagaan hoe ze op deze groep toezicht houdt en wat daar eigenlijk allemaal onder haar verantwoordelijkheid gebeurt.

Bij het toezicht op advocaten voert de Orde een rotte-appelenbeleid. Ik citeer: ‘De orde heeft geen enkele indicatie dat er binnen de Nederlandse advocatuur sprake zou zijn van meer dan incidenteel kwalijk gedrag. Het uitgangspunt is daarom dat een advocaat deugt, maar dat er direct hard en adequaat wordt opgetreden bij gebleken misslagen.’ Degenen die verontrustend gedrag van advocaten opmerken, worden derhalve

De Orde is een gevoelig lichaam dat zijn integriteit bewaakt als een victoriaanse dame haar kuisheid

door de Orde opgeroepen om in actie te komen. Kantoorgenoten, andere collega’s, presidenten van rechtbanken en officieren van justitie moeten zich in zo’n geval tot de deken wenden. Overigens moet de positie van de dekens worden versterkt en geprofessionaliseerd. Ze blijven steeds korter in functie en kunnen het werk eigenlijk niet meer aan.

Kort samengevat: ‘Wie niet door collega’s of concurrenten erbij gelapt wordt en verraden bij de deken, doet het goed’. Dat lijkt mij toch een toezichtstelsel uit de middeleeuwen. Modern toezicht is niet vooral repressief, maar juist preventief. Modern kwaliteitsbeleid probeert permanent een objectief beeld te krijgen van de kwaliteit van de sector en deze te verbeteren.

Minister kan steuntje geven

Het is in meerdere opzichten veelzeggend dat alleen het deel van de advocatuur dat ingeschreven is bij de Raad voor Rechtsbijstand, met een preventief en breed opgezet kwaliteitsbeleid (met onder meer een audit) te maken heeft. De Orde is kennelijk niet bij machte wat bij de rechtsbijstand vanuit een publiek perspectief normaal geacht wordt, baliebreed te implementeren. Dat te doen hoort wel bij een publiekrechtelijke organisatie. Gelukkig zijn er hier en daar wel organisaties van advocaten die zelf aan kwaliteitsbeleid doen. Het is wonderlijk dat wat via een zbo aan een deel van de advocatuur kan worden opgelegd niet door de wet – of regulering door de PBO zelf – aan alle advocaten kan worden voorgeschreven.

Eigenlijk zou de minister van Justitie de Orde een steuntje in de rug moeten geven door wettelijke maatregelen te treffen die baliebreed kwaliteitsbeleid afdwingen. Als optimist denk ik dat de Orde waarschijnlijk niet onwillig, maar wel onmachtig is om dit pad op te gaan. Enige steun in de rug van de wetgever kan dan geen kwaad. Meer democratie binnen de orde is fijn, maar de uitkomsten van die democratie moeten wel symmetrisch zijn met wat men van een publiekrechtelijke organisatie in een democratisch land mag verwachten. Niet alleen zij die rechtsbijstand krijgen, maar alle rechtzoekenden hebben recht op geborgde kwaliteit van de advocatuur. Dat lijkt me alleen al juist omdat de wet rechtzoekenden dikwijls verplicht om van de diensten van de advocatuur gebruik te maken.

Impliciet

Tot slot de rol van de politiek, daar ging deze toespraak natuurlijk impliciet over. Ik kan niet namens *de* politiek spreken. Mij dunkt echter dat die rol geen andere kan zijn dan om de kwaliteit van de toegang tot het recht te verzekeren. Dus ook die van de advocatuur. Dat lijkt mij een opdracht van publieke orde.